

Цуцкірідзе Максим Сергійович – доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5880-8542>
2626@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/181-190>

Запобігання кримінальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі України

У статті наголошено, що в умовах реальної війни і правового режиму воєнного стану зростають вияви колабораціонізму, корупції та масового розкрадання на об'єктах оборонно-промислового комплексу. В умовах сьогодення нові військово-політичні, соціально-економічні умови та структурно-функціональні зміни й перетворення в оборонній промисловості посилюють значущість розроблення праксеологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням на основі кримінологічних підходів.

Запропоновано наукові шляхи запобігання кримінальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі України як комплексної цільової кримінологічної моделі заходів реагування уповноважених суб'єктів відповідно до національного законодавства, що акумулює наукові методи та ґрунтується на синтезі військових, політичних, правових і соціологічних знань, спрямованих на недопущення, виявлення, припинення та мінімізацію кримінальних правопорушень; усунення причин та умов, що сприяють їх учиненню, особливо в умовах воєнного та надзвичайного стану. Визначено інструментарій кримінологічної діяльності з виявлення кримінальних правопорушень в оборонно-промисловому комплексі за напрямками: пошук – оперативні заходи, спрямовані на отримання кримінологічної інформації про можливе вчинення протиправного діяння та причетних осіб, виявлення латентних кримінальних правопорушень; фіксація – встановлення детермінантів, первинної інформації про особу (–іб), організованих груп; припинення – вжиття заходів реагування на отриману інформацію або виявлену протиправну дію.

Доведено, що злагоджена діяльність органів і підрозділів Національної поліції України є ключовою умовою ефективного кримінологічного впливу на процеси, що супроводжують функціонування оборонно-промислового комплексу в період воєнного стану. Передумовою досягнення мети впровадження кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у вказаній сфері визнано реалізацію комплексу стратегічно важливих завдань: по-перше, здійснення постійного моніторингу та періодичної комплексної оцінки загроз і ризиків, у тому числі кримінального характеру, з використанням системно-синергетичного підходу, а також результатів аналізу, зафіксованих у паспортах безпеки відповідних об'єктів; по-друге, організація управління безпековими ризиками з урахуванням принципу оптимізації ресурсів, що передбачає досягнення максимального рівня безпеки при мінімальних витратах шляхом концентрації зусиль на ключових ризикових напрямках; по-третє, забезпечення безперервності процесу реагування на нові загрози та виклики, а також активне впровадження інноваційних підходів до виявлення ресурсів, розробки превентивних стратегій і генерування нових управлінських рішень; по-четверте, удосконалення нормативно-правового регулювання.

Ключові слова: воєнний стан; кримінальне правопорушення; оборонно-промисловий комплекс; національна безпека; фінансово-господарські операції; Національна поліція України.

Вступ

Згідно з частиною 1 статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» (Закону України, 2018), оборонно-промисловий комплекс (ОПК) є складовою сектору безпеки і оборони держави. Його основні функції полягають у реалізації механізмів державно-приватного партнерства та військово-технічного співробітництва з іноземними державами з метою виробництва, постачання новітніх зразків озброєння, військової і спеціальної техніки, а також модернізації наявного арсеналу для забезпечення потреб Збройних Сил України та інших суб'єктів сектору безпеки і оборони. Крім того, ОПК сприяє посиленню експортного потенціалу вітчизняного військово-промислового виробництва.

На тлі терористичної агресії з боку історичного ворога України, зростання оборонних потреб держави є постійним і стрімким. Однак український ОПК, з огляду на загострення криміногенної ситуації, не в змозі повною мірою забезпечити відповідну виробничу ефективність. Окрім системних проявів корупції, що активізувались із початком відродження оборонної промисловості у 2014 р., сьогодні спостерігається значне посилення таких деструктивних явищ, як привласнення та розтрата майна, заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, колабораціонізм, шпигунство та інші форми диверсійно-розвідувальної діяльності. Ці прояви фіксуються як на території України загалом, так і безпосередньо на об'єктах ОПК. На підтвердження, У період з 2014 по 2024 рр. виявлено 57 злочинні організації, пов'язані з діяльністю ОПК, зокрема у 2014 р. – 2, у 2015–2016 рр. – від 1 до 3, у 2017 р. – 1, у 2018 р. – 3, у 2019 р. – 6, у 2020 р. – 4, у 2021 р. – 5, у 2022 р. – 8, у 2023 році – 10, а у 2024 р. – 15 (Про зареєстровані кримінальні правопорушення; Вербенський, 2023).

У цьому контексті кримінологічне забезпечення ОПК за умов воєнного

стану набуває особливої значущості та є необхідною умовою не лише для зміцнення правопорядку, а й для сталого економічного розвитку, ефективного тилового та фронтового забезпечення армії, а також динамічного військово-технічного прогресу. Враховуючи зростання чисельності персоналу ОПК, збільшення обсягів фінансування та масштабів реалізації оборонних замовлень, стратегічним пріоритетом стає кримінологічне реагування на актуальні загрози. Реалізація такого стратегічного завдання неможлива без широкого застосування сучасного кримінологічного інструментарію, здатного відповідати поточним викликам у сфері ОПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У контексті забезпечення воєнної та економічної безпеки проблематика розвитку оборонної промисловості була предметом досліджень В. В. Бадрака, І. В. Барановської, В. М. Бегми, О. В. Воробей, Ю. Б. Данильченко, П. С. Єпринцева, С. А. Кожушка, В. В. Мойсєєнка, В. В. Сазонова, А. О. Сарат, Д. М. Тичини, Я. І. Федорчука, А. С. Ярусевич та ін. Разом з тим, наявна фрагментарність наукового висвітлення проблематики протидії кримінальним правопорушенням у сфері ОПК, а також недостатня інтеграція теоретичних напрацювань у практичну площину, зумовлюють актуальність даного дослідження. Нові воєнно-політичні виклики, соціально-економічні трансформації та структурно-функціональні зміни в оборонній промисловості й суміжних інституціях сектору безпеки та оборони лише підсилюють необхідність формування праксеологічно орієнтованих заходів на основі сучасних кримінологічних підходів.

Мета дослідження полягає у визначенні на основі аналізу нормативно-правового масиву та наукових джерел специфіки запобігання кримінальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі України з урахуванням викликів воєнного стану.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети та з урахуванням предмету і завдань дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів.

Зокрема, методи аналізу та формально-юридичний використано в межах опрацювання норм чинного законодавства. Системно-структурний метод сприяв визначенню інструментарію кримінологічної діяльності з виявлення кримінальних правопорушень в оборонно-промисловому комплексі. Крім того, досягненню поставленої мети сприяло використання структурного та функціонального методів.

Виклад основного матеріалу

Державний сектор ОПК представлено підприємствами (машинобудівні, авіабудівні, суднобудівні та судноремонтні, бронетанкові заводи, дослідницько-проектні центри, зокрема, конструкторське бюро, а також науково-виробничі й науково-дослідні комплекси, інститути тощо), об'єднаним раніше концерном (ДК) «Укроборонпром», а нині АТ «Українська оборонна промисловість», яка є суб'єктом делегованих повноважень щодо управління об'єктами державної власності. Унаслідок зазначеного, посадові особи мають діяти виключно на підставі, у межах визначених повноважень та у способи, що передбачає Конституція та інше законодавство України, під час реалізації ввірених їм повноважень (Конституція України, 1996; Ярусевич, 2023, с. 123).

Зростання кількості кримінальних правопорушень, посилення їх масштабів та рівня суспільної небезпеки, а також ігнорування проблеми корупції в умовах воєнного стану як з боку законодавчої влади, так і правоохоронних органів, призводить до фактичної безкарності більшості корупціонерів. Це закономірно викликає обурення в суспільстві та зумовлює активізацію медійних дискурсів із закликами до посилення механізмів захисту державних інтересів, суспільних відносин, форм власності тощо (Тичина, 2024).

У цьому контексті діяльність із забезпечення безпеки постає як соціаль-

ний феномен, що виникає у відповідь на суперечності між об'єктивною реальністю – існуючими небезпеками – та потребами особи, соціальних груп, суспільства й держави. Основу такої діяльності складають принципи запобігання, локалізації та нейтралізації загроз. Небезпека, у свою чергу, виступає об'єктом управлінської дії, що передбачає системну роботу з виявлення, аналізу та усунення факторів ризику. Предметом такої діяльності є як конкретні типи загроз – військові, політичні, економічні тощо – так і матеріальні носії цих загроз, серед яких варто виокремити природні, соціально-економічні та інші явища.

Саме тому, на нашу думку, доцільним і водночас практично значущим напрямом дослідження є розробка класифікаційної таблиці кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері ОПК. Її ефективність забезпечуватиметься шляхом ґрунтовного поєднання кримінально-правових характеристик із кримінологічно релевантними ознаками, що дозволить комплексно відобразити природу, структуру та особливості цих правопорушень. Такий підхід не лише сприятиме систематизації наявного емпіричного матеріалу, а й забезпечить практичну основу для формування ефективних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у стратегічно важливій сфері національної безпеки.

Враховуючи попередні наукові дослідження (Кожушко, 2021; Федорчук, 2023) та аналіз емпіричної бази, класифікаційним критерієм кримінальних правопорушень, що вчиняються в ОПК необхідно визначити родовий об'єкт й на основі цього критерію виокремити такі групи, а саме: 1) *основні*: – проти основ національної безпеки України (ст. ст. 111, 113, 114 КК України); – корисливі посягання проти власності (ст. ст. 185, 190, 191 КК України) – більшість з яких складають крадіжки майна (29%), а також привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем

(48%), вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою (64%); 2) *предикатні*, які пов'язані зі сферою: – господарської діяльності (ст. ст. 209, 212 КК України); – державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації (ст. ст. 328, 333 КК України); – службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. ст. 364, 364–1, 366, 367, 368, 369–2 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

Кримінальні правопорушення у сфері ОПК мають низку характерних особливостей, серед яких провідне місце посідає прихований характер їх вчинення. Злочинна діяльність, як правило, маскується під офіційні фінансові або господарські операції, супроводжується тривалим збереженням «таємниці» та залученням високопосадових осіб, які активно протидіють розслідуванню. Також, варто відзначити й групову форму організації злочинної діяльності. Відповідно до аналітичних даних, у 68% випадків фіксується складна форма співучасті, з яких 67% становлять організовані групи, а 33% – злочинні організації. Особливістю таких структур є їх функціонування під прикриттям легально зареєстрованих суб'єктів господарювання, що дозволяє маскувати незаконну діяльність під зовнішніми ознаками правомірної економічної активності. Для зазначених угруповань також типовими є тривалі строки функціонування зі стабільним складом вищої управлінської ланки, паралельно з поетапною ротацією виконавців середнього та нижчого рівнів. Окрім того, активно використовуються конвертаційні центри, що виконують функцію фінансово-обслуговуючої ланки, забезпечуючи обіг тіншових коштів та їх легалізацію у межах схем злочинної діяльності (Єспринцев, 2023, с. 127).

У цьому зв'язку доцільно розмежувати ключові категорії превентивної діяльності. Запобігання – комплексний інституційно-правовий механізм, що охоплює прогнозування, виявлення та нейтраліза-

цію криміногенних детермінант до моменту вчинення посягання, поєднуючи соціально-правові й організаційно-технічні інструменти (Кальман, Лисодед, Христич та ін., 2008). Профілактика – систематичний, адресний вплив на причини й умови злочинності; її спеціалізованою формою у сфері фінансових операцій є оперативно-розшукова профілактика (ризик-орієнтований комплаєнс, контроль атипових транзакцій, відсікання «сірого» сервісного контуру), що довели ефективність у недопущенні легалізації (відмивання) доходів (Погорецький, Користін, 2009). Попередження – ситуативне упередження конкретного посягання на підставі наявної інформації та негайної організації відвернення шкоди (Кальман, Лисодед, Христич та ін., 2008). Протидія – інтегрована модель узгоджених превентивних і правозастосовних заходів держави та суспільства, що принципово відрізняється від риторики «боротьби» акцентом на правовій визначеності, пропорційності та інституційній взаємодії (Погорецький, Шелеменцев, 2010). Боротьба – переважно репресивний сегмент політики: виявлення, припинення, розкриття, розслідування, притягнення до відповідальності, а також подолання кримінальної протидії в досудовому розслідуванні, насамперед щодо організованих форм злочинності (Погорецький, Сапальов, 2005). Для ОПК така таксономія задає ієрархію дій: від раннього ризик-менеджменту й комплаєнсу – до адресного упередження конкретних схем, а в разі їх реалізації – до комплексної протидії та застосування інструментів «боротьби»; у фінансово-банківському сегменті це включає протидію офшорним механізмам і конвертаційним центрам (Воробей, 2016). За умов війни ключовими лишаються превенція корупції та мінімізація внутрішньої уразливості системи військової безпеки при одночасному забезпеченні невідворотності покарання для залучених посадових осіб (Данильченко, 2016, с. 59; Сарат, 2017, с. 134).

Особливу складність у запобіганні таким кримінальним правопорушенням створює широка географія їх вчинення. Підприємства, що входять до складу акціонерного товариства «Українська оборонна промисловість», розташовані по всій території України, що зумовлює відсутність чіткої регіональної специфіки кримінальних проявів. Випадки таких правопорушень зафіксовано на підприємствах у Житомирській, Київській, Миколаївській, Львівській, Харківській областях, а також на об'єктах Луцького, Шепетівського, Чугуївського, Конотопського ремонтних заводів тощо. Така розпорошеність значно ускладнює ефективне реагування правоохоронних органів і сприяє зростанню рівня латентної злочинності, який, за окремими оцінками, досягає 40%.

Додатковими чинниками, що негативно впливають на ефективність запобігання, є декриміналізація окремих діянь у сфері господарської діяльності, що відбулася у 2011 році, обмеження активності органів кримінальної юстиції в межах державної політики щодо зменшення тиску на бізнес, а також відсутність методологічно обґрунтованих ризик-орієнтованих підходів у роботі правоохоронних органів. У сукупності ці фактори створюють сприятливе середовище для вчинення та приховування кримінальних правопорушень у сфері ОПК (Мойсеєнко, 2018, с. 194).

ОПК не став винятком у процесі глобальної криміналізації економіки, що відбулася під час переходу від планово-адміністративної до ринкової її моделі, послаблення державного регулятивного впливу та посилення нігілістичних тенденцій управління (Сазонов, 2020). У цьому контексті, відмітимо, що фінансові потрясіння в умовах глобалізації провокують економічні, соціальні та політичні кризи, останні детермінують нові серйозні погіршення криміногенної обстановки. У свою чергу, суттєве обмеження влади, можливостей національних урядів та перетворення їх на прислужників глобального бізнесу

приводять до хаосу та безмежної, безконтрольної злочинності. Рада національної безпеки європейської спільноти вважає, що глобалізація кидає виклик управлінським можливостям національних урядів. Це проявляється у потоках інформації, технологій, а також у поширенні зброї й фіктивних фінансових угод. Країнам ЄС та світу загалом слід виважено та критично підходити до процесів глобалізації з урахуванням негативних наслідків з метою їх мінімізації. Особливу увагу слід приділити науковому аналізу проблеми оптимізації кримінальної та інших форм відповідальності з метою співвіднесення її з реальними можливостями правоохоронних та правозастосовних органів. Це сприятиме мінімізації безкарності, яка у свою чергу суттєво інтенсифікує та детермінує злочинність.

Для виведення капіталу за межі країни через сумнівні фінансові схеми активно використовуються можливості так званих «*фінансових притулків*» або *офшорних юрисдикцій*, які виступають невід'ємним елементом глобального механізму легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Злочинна діяльність у цьому контексті зазвичай реалізується за допомогою фіктивних (офшорних) компаній – юридичних осіб, що мають ознаки фіктивності, або шляхом використання механізмів конвертаційних центрів. Така діяльність відзначається високим рівнем технічної організації та оснащення, використанням сучасних засобів збору та обробки інформації, залученням висококваліфікованих спеціалістів, а також цілеспрямованим залученням працівників комерційних банків або працевлаштуванням у фінансові установи «власних» працівників. Вона супроводжується постійним пошуком нових методів реалізації незаконних операцій, високим рівнем конспірації, оперативністю, адаптивністю до змін зовнішнього середовища та швидкою реакцією на виявлення уразливостей у банківських системах безпеки. Характерною є й міграція нелегальної діяльності з од-

них ринків на інші у відповідь на загрози викриття (Воробей, 2016).

Такі тіньові структури зазвичай об'єднані спільною метою – здійснення незаконних фінансово-господарських операцій за визначеною злочинною технологією. Проте, ефективному протидіянню з боку правоохоронних органів суттєво заважає позиція іноземних держав, які, керуючись політикою суворого захисту іноземних інвесторів, обмежують можливості втручання національних органів кримінальної юстиції у діяльність офшорних компаній, навіть за наявності обґрунтованих підозр щодо їхньої причетності до транснаціональної злочинності.

Слід зауважити, що на сталий розвиток ОПК України негативно впливають не лише військово-політичні та економічні обставини, зумовлені збройною агресією Російської Федерації проти України, але й, як уже зазначалося, фактори криміногенного характеру. У цьому контексті поділяємо позицію Ю.Б. Данильченка (2016) та А.О. Сарата (2017), які справедливо наголошують, що серед усього спектра загроз особливу загрозу становить корупційний вплив – як у прямій формі, так і в прихованому вигляді, реалізованому через внутрішніх агентів – на систему військової безпеки держави (Данильченко, 2016, с. 59; Сарат, 2017, с. 134).

Крім того, на практиці правоохоронні органи недостатньо ефективно застосовують запобіжні заходи, спрямовані на усунення детермінант кримінальних правопорушень. Суб'єкти профілактики стикаються з рядом проблем, які ускладнюють реалізацію превентивної функції. Зокрема, йдеться про: невизначеність у співвідношенні між діяльністю з виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, і діяльністю, орієнтованою виключно на фіксацію фактів їх вчинення; складнощі у встановленні та класифікації об'єктивних і суб'єктивних чинників, які безпосередньо сприяють або опосередковано детермінують кримінальну поведінку, що ускладнює цілеспрямоване профі-

лактичне втручання; відсутність чіткого алгоритму визначення достовірних джерел інформації щодо причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень, що обмежує можливості для формування ефективних превентивних стратегій. У сукупності ці чинники значно знижують результативність кримінологічної профілактики та потребують системного вирішення шляхом удосконалення як нормативно-правових механізмів, так і організаційно-практичних підходів у діяльності відповідних суб'єктів.

Сучасні виклики та загрози, що поставили перед українським суспільством і ОПК, зумовлюють нагальну потребу в посиленні заходів запобігання та протидії корупції. Йдеться насамперед про необхідність злагодженої, системної антикорупційної діяльності в усіх сферах державного управління, а також про послідовне впровадження принципу доброчесності для працівників усіх інституцій. На думку О.Ю. Шостко (2014), заходи запобіжного характеру мають залишатися пріоритетними в системі боротьби з корупцією. Проте, з урахуванням нових викликів, зокрема встановлених фактів масштабних розкрадань бюджетних коштів, першочерговим завданням виступає практична реалізація принципу невідворотності покарання для всіх осіб, причетних до корупційних злочинів. Не менш важливою складовою антикорупційної стратегії є повернення незаконно здобутих активів до державного бюджету, що має слугувати відновленню справедливості та зміцненню довіри громадян до інститутів влади (с. 71).

У кримінологічному запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері ОПК одну із головних ролей відіграють підрозділи Національної поліції України. Їхня діяльність зосереджується на реалізації комплексу заходів, спрямованих на виявлення, попередження та припинення злочинної діяльності в такій стратегічно важливій галузі. Зокрема, йдеться про: виявлення фактів протиправної діяльності організованих груп і злочинних організацій на об'єктах

ОПК; отримання кримінологічно значущої інформації щодо можливого вчинення кримінальних правопорушень та осіб, які можуть бути до них причетні; виявлення латентної злочинності на об'єктах ОПК; фіксацію: встановлення детермінант правопорушень, отримання первинної процесуальної інформації про особу або групу осіб, їх організаційну структуру та характер діяльності; припинення: оперативне реагування на наявну або щойно виявлену протиправну діяльність, викриття та нейтралізація дій окремих осіб або груп; запобігання вчиненню нових кримінальних протиправних діянь, розкриття вже вчинених правопорушень, розшук осіб, які переховуються від правосуддя; проведення оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій у межах досудового розслідування з метою збирання доказової бази та притягнення винних осіб до відповідальності.

Злагоджена діяльність органів і підрозділів Національної поліції України є ключовою умовою ефективного кримінологічного впливу на процеси, що супроводжують функціонування ОПК у період воєнного стану. Для досягнення мети впровадження кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ОПК необхідним є вирішення комплексу стратегічно важливих завдань, зокрема:

1. Здійснення постійного моніторингу та періодичної комплексної оцінки загроз і ризиків, у тому числі кримінального характеру, з використанням системно-синергетичного підходу, а також результатів аналізу, зафіксованих у паспортах безпеки відповідних об'єктів.

2. Організація управління безпековими ризиками з урахуванням принципу оптимізації ресурсів, що передбачає досягнення максимального рівня безпеки при мінімальних витратах шляхом концентрації зусиль на ключових ризикових напрямках.

3. Забезпечення безперервності процесу реагування на нові загрози та виклики, а також активне впровадження інно-

ваційних підходів до виявлення ресурсів, розробки превентивних стратегій і генерування нових управлінських рішень.

Впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків, зокрема стосовно великих фінансово-господарських операцій, що здійснюються у межах діяльності суб'єктів ОПК. У контексті інформаційного забезпечення процес запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ОПК доцільно розглядати як комплексну діяльність, що охоплює збирання, узагальнення, оцінку та використання релевантної інформації про події, що становлять потенційну загрозу, з метою недопущення злочинних наслідків. Необхідність своєчасного виявлення, прогнозування та моделювання тенденцій розвитку криміногенної ситуації вимагає застосування сучасних методик аналітичного опрацювання інформації, її оцінювання та цільового використання. Відтак, видається доцільним впровадження методу кримінологічної розвідки (Criminological Intelligence), який передбачає збирання, отримання, обробку, аналіз і практичне використання даних із різноманітних джерел. Зокрема, йдеться про: інформаційно-пошукові системи (OSINT, One Login, IBM i2, Python та інші), аналітичні технології (Big Data, FACE Recognition, Internet of Things Technologies, VideoAnalytics тощо), спеціалізоване програмне забезпечення, таке як PALANTIN, goAML, goPRS, goCASE, goTRACE, формування і систематичне оновлення загальнонаціональних баз даних, які акумулюють кримінологічно значущу інформацію (Чернявський, 2017).

4. Удосконалення нормативно-правового регулювання, зокрема шляхом створення внутрішньої системи захисту викривачів, як одного з важливих елементів антикорупційної інфраструктури.

Застосування такого підходу дозволяє здійснювати глибокий ситуаційний аналіз, оперативно реагувати на загрози, а також формувати ефективну систему превентивних заходів, орієнтовану на своєчасне виявлення кримінальних

ризикiв у сферi ОПК. Реалiзацiя зазначених завдань сприятиме пiдвищенню ефективностi кримiнологiчного запобiгання та змiцненню загального рiвня кримiнологiчної безпеки в ОПК.

Висновки i перспективи подальших дослiджень

Пiдбиваючи пiдсумки, можна сказати, що ОПК не став винятком у процесi глобальної кримiналізації економiки, що активiзувався пiд час переходу вiд планово-адмiнiстративної до ринкової моделi господарювання. Цей процес супроводжувався послабленням державного регуляторного впливу, а також зростанням управлiнського нiгiлiзму. У зазначених умовах фiнансовi потрясiння, спричиненi глобалізаційними процесами, дедалі частіше стають каталізаторами економiчних, соціальних i полiтичних криз, якi, у свою чергу, зумовлюють суттєве погiршення кримiногенної ситуації. Значне звуження повноважень i ресурсних можливостей нацiональних урядiв, а також трансформація їх у пiдпорядкованi структури глобального бiзнесу, створюють передумови для зростання

хаотичної та неконтрольованої злочинностi. Згiдно з висновками Ради нацiональної безпеки Європейської спiльноти, глобалізація формує виклики, що перевищують управлiнські спроможностi нацiональних держав. Це проявляється, зокрема, у вiльному поширеннi iнформації, передових технологiй, зброї, а також у зростаннi обсягiв фiктивних фiнансових операцій. У такiй ситуації кримiнологiчні заходи запобiгання кримiнальним правопорушенням у сферi ОПК першочергово стають на порядок денний дiяльностi iнституцій сектору безпеки i оборони України, у тому числi й Нацiональної полiції України.

Перспективними напрямками подальших дослiджень у цьому контекстi може бути опрацювання питання налагодження ефективної взаємодії дотичних структур щодо запобiгання кримiнальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі.

Подяки

Немає

Конфлікт iнтересів

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Воробей О.В. Конвертаційні центри у механізмі фiнансового шахрайства. *Прикарпатський юридичний вiсник*. 2016. № 6 (15). С. 162–166.
- Данильченко Ю.Б. Корупція як загроза обороноздатності України. *Оперативно-розшуковi засади протидії корупції*: зб. матерiалiв IV Мiжнар. наук. – практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.). Харків, 2016. С. 58–61.
- Запобiгання та протидія злочинам правоохоронними органами України: монографія / О.Г. Кальман, О.В. Лисодед, І.О. Христич та iн.; за ред. проф. О.Г. Кальмана. ДНТБ України, 2008. 284 с.
- Єспринцев П.С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобiгання: монографія. Одеса: Юридика, 2023. 560 с.
- Кожушко С.О. Кримiнологiчні засади протидії злочинності в оборонно-промисловому комплексі України: дис. ... д-ра фiлософії: 081. Харків, 2021. 240 с.
- Конституція України: Закон України вiд 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Кримiнальна ситуація в Україні в умовах вiйни: основні тенденції: монографія / [авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Г. Кулик, І.В. Наумова та iн.]. Київ: Юрiнком iнтер, 2023. 388 с.
- Кримiнальний кодекс України: Закон України вiд 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
- Мойсеєнко В.В. Кримiнальні правопорушення у сферi господарської дiяльностi як об'єкт кримiнологiчних дослiджень. *Прикарпатський юридичний вiсник*. 2018. Вип. 2. Т. 5. С. 191–197.
- Погорецький М.А., Користiн О.Є. Оперативно-розшукова профiлактика у системi заходiв попередження вiдмивання коштів в Україні. *Державна безпека України*: наук. – практ. зб. НАН України i СБ України. Київ, 2009. № 15–16. С. 95–99.
- Погорецький М.А. Попередження злочинiв засобами оперативно-розшукової дiяльностi. *Попередження злочинiв суб'єктами оперативно-розшукової дiяльностi*: матерiали наук.практ. конф. (м. Харків, 17 груд. 2010 р.). МВС України; Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2010. С. 13–15.

Погорецький М.А., Сапалов В.П. Подолання протидії організованої злочинності в ході досудового слідства. *Зб. наук. праць Нац. акад. Служби безпеки України*. Київ: НА СБУ, 2005. № 13. С. 148–152.

Погорецький М., Шелеменцев В. Взаємовідносини держави, суспільства і злочинності: боротьба чи протидія?. *Вісник прокуратури*. 2010. № 9 (111). С. 36–42.

Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/print>

Сазонов В.В. Забезпечення економічної безпеки України: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Панов, 2020. 376 с.

Сарат А.О. Корупція в оборонно-промисловому комплексі як загроза національним інтересам і національній безпеці України. *Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання*. 2017. С. 131–135.

Тичина Д.М. Кримінологічна безпека оборонно-промислового комплексу в умовах воєнного стану. *Кримінологічна теорія і практика: проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвідом. наук. – практ. круглого столу* (Київ, 7 листоп. 2024 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 109–112.

Федорчук Я.І. Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, що вчиняються в оборонно-промисловому комплексі України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 6. С. 131–135.

Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. рек. / [С.С. Чернявський, О.Є. Користін, В.А. Некрасов та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

Шостко О.Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 28. С. 69–78.

Ярусевич А.С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі: дис. ... д-ра філософії: 081. Суми, 2023. 240 с.

REFERENCES

Vorobei, O.V. (2016). Conversion centers in the mechanism of financial fraud. *Precarpathian Legal Bulletin*, 6(15), 162–166.

Danylchenko, Yu.B. (2016). Corruption as a threat to the defense capability of Ukraine. *Operational and investigative principles of combating corruption: collection of materials of the IV International Scientific and Practical Conference* (pp. 58–61). Kharkiv.

Yepryntsev, P.S. (2023). *Organized crime in Ukraine: phenomenon, determination, prevention*. Odesa: Yurydika.

Kalman, O.H., Lysodied, O.V., Khrystych, I.O., et al. (2008). *Prevention and counteraction to crimes by the law enforcement agencies of Ukraine: Monograph* (O.H. Kalman, Ed.). Kyiv: State Scientific and Technical Library of Ukraine, 284 pp.

Kozhushko, S.O. (2021). *Criminological principles of combating crime in the defense-industrial complex of Ukraine* (Doctoral dissertation, Kharkiv, Ukraine).

Constitution of Ukraine, Law of Ukraine, № 254k/96-VR. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Verbenskyi, M.H., Kulyk, O.H., Naumova, I.V. (et al.). (2023). *Criminal situation in Ukraine in wartime: main trends*. Kyiv: Yurinkom Inter.

Criminal Code of Ukraine, Law of Ukraine, № 2341-III. (2001). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Moiseienko, V.V. (2018). Criminal offenses in the sphere of economic activity as an object of criminological research. *Precarpathian Legal Bulletin*, 2(5), 191–197.

On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation. In *Office of the Prosecutor General of Ukraine*. <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

On the National Security of Ukraine, Law of Ukraine, № 2469-VIII. (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/print>

Pohoretskyi, M.A., & Korystin, O. Ye. (2009). Operational-search prevention in the system of anti-money-laundering measures in Ukraine. *State Security of Ukraine: Scientific and Practical Collection*, 15–16, 95–99.

Pohoretskyi, M.A. (2010). Prevention of crimes by means of operational-search activity. In *Prevention of crimes by subjects of operational-search activity: Proceedings of the scientific and practical conference* (Kharkiv, December 17, 2010) (pp. 13–15). Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs; Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Pohoretskyi, M.A., & Sapalov, V.P. (2005). Overcoming counteraction by organized crime during pre-trial investigation. *Collection of Scientific Papers of the National Academy of the Security Service of Ukraine*, 13, 148–152.

- Pohoretskyi, M.A., & Shelementsev, V. (2010). Relations between the state, society, and crime: struggle or counteraction? *Visnyk prokuratury*, 9(111), 36–42.
- Sazonov, V.V. (2020). *Ensuring the economic security of Ukraine: criminological analysis*. Kharkiv: Panov.
- Sarat, A.O. (2017). Corruption in the defense-industrial complex as a threat to national interests and national security of Ukraine. *University criminal-legal and criminological readings*, 131–135.
- Tychyna, D.M. (2024). Criminological security of the defense-industrial complex under martial law. *Criminological theory and practice: current problems and ways to solve them: materials of the interagency scientific-practical round table* (pp. 109–112). Kyiv: National Academy of Internal Affairs.
- Fedorchuk, Ya.I. (2023). Criminal and legal characteristics of criminal offenses committed in the defense-industrial complex of Ukraine. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 6, 131–135.
- Cherniavskyi, S.S., Korystin, O. Ye., Nekrasov, V.A. (et al.). *Financial investigations in the field of combating the legalization of criminal income in Ukraine*. Kyiv: National Academy of Internal Affairs.
- Shostko, O. Yu. (2014). Criminological characteristics of corruption crime in Ukraine. *Issues of combating crime*, 28, 69–78.
- Yarusevych, A.S. (2023). *Administrative and legal status of subjects of management of state-owned objects in the defense-industrial complex* (Doctoral dissertation, Sumy, Ukraine).

UDC 343.9

Tsutskiridze Maksym Serhiiovych – Doctor of Science of Law, Professor,
Professor of the Department of Criminal Procedure,
National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5880-8542>
2626@ukr.net

Prevention of criminal offences in the defence industry complex of Ukraine

The article emphasises that in the context of a real war and the legal regime of martial law, manifestations of collaboration, corruption and massive embezzlement at the facilities of the defence industry are increasing. In today's environment, new military-political, socio-economic conditions and structural and functional changes and transformations in the defence industry have increased the importance of developing praxeological measures to prevent criminal offences based on criminological approaches.

The author proposes scientific ways of preventing criminal offences in the military-industrial complex of Ukraine as a comprehensive targeted criminological model of response measures of authorized entities in accordance with national legislation, which accumulates scientific methods and is based on the synthesis of military, political, legal and sociological knowledge aimed at preventing, detecting, suppressing and minimizing criminal offences; eliminating the causes and conditions which facilitate their commission, especially in martial law and state of emergency. The author defines the tools of criminological activity for detecting criminal offences in the defence industry in the following areas: search – operational measures aimed at obtaining criminological information about a possible unlawful act and persons involved, and detection of latent criminal offences; fixation – establishment of determinants, primary information about a person(s), organised groups; suppression – taking measures to respond to the information received or an identified unlawful act.

It is proved that coordinated activities of the bodies and units of the National Police of Ukraine are a key condition for effective criminological impact on the processes accompanying the functioning of the military-industrial complex during martial law. A prerequisite for achieving the goal of implementing criminological measures to prevent criminal offences in this area is the implementation of a set of strategically important tasks: firstly, continuous monitoring and periodic comprehensive assessment of threats and risks, including criminal ones, using a systemic and synergistic approach, as well as the results of the analysis recorded in the security passports of the relevant facilities; secondly, organisation of security risk management with due regard for the principle of optimisation of resources.

Keywords: martial law; criminal offence; military-industrial complex; national security; financial and economic operations; National Police of Ukraine.